

Gevninge Brugsforening

Udgivet af: Lejre Arkiv, Gevninge Bibliotek og Gevninge Bylaug
november 2012

Forord.

Materialet er udarbejdet på grundlag af det materiale, der blev lavet i forbindelse med Lejre Museums udstilling om ”Den gamle Lejre kommunes butikker i 1950’erne”, som blev vist på Gl. Kongsgaard i Gl. Lejre, sommeren 2004.

Materialet er blevet suppleret og redigeret, og dækker perioden 1885 til 1991.

Gevninge den 10. november 2012

Vivian Møller, Gevninge Bylaug

Gevninge Brugsforening (i dag Dagli` Brugsen) har siden åbningen i 1885 ligget på matr. 3b af Gevninge, Gevninge Bygade 2A.

Perioden 1885 til 1911.

I 1866 åbnede den første Brugsforening ”Thisted Arbejderforening”.

18 år efter opstod tanken om at åbne en Brugsforening i Gevninge. Efteråret 1884 arbejdede en række mennesker med folketingsmand og gårdmand Hans Jensen Dønnergaard fra Osager, som konsulent på at realisere denne tanke. Dønnergaard havde på det tidspunkt været med til at oprette en forbrugsforening i Osager.

Under forberedelserne var det pastor Kragh i Kornerup, der var med til møderne, men kort inden Foreningens åbning valgtes gårdmand Lars Jensen fra Abbetved som foreningens første formand. Som øvrige bestyrelsesmedlemmer blev valgt gårdmændene Niels Hansen af Kattinge mark, Lars Nielsen af Lejre mark, Jens Larsen af Herslev og Hans Jensen af Trællerup samt husmand Anders Christian Nielsen og skolelærer Jensen, begge af Gevninge. Peder Thomsen, som havde været karl hos Dønnergaard, blev 6. januar 1885 valgt til foreningens første uddeler. Peder Thomsen var født i Allerslev 1857 og søn af gårdmand i Allerslev (Stendyssegaard) Thomas Pedersen og hustru Ane Margrethe Pedersen.

Der blev nu opført en butik med beboelse for 4.230 kr. Alle medlemmer skulle indskyde et beløb, alt efter social position, dvs. gårdejerne et større beløb end husmænd og arbejdere.

I juli 1885 var butikken klar til at blive åbnet under navnet ”Forbrugsforeningen for Gjevninge og Omegn”. Man indsendte et beløb til Indenrigsministeriet for at få et Næringsbevis. Men man havde åbenbart ikke tålmodighed til at vente på, at foreningen blev anerkendt af Indenrigsministeriet som Forbrugsforening.

Man begyndte salget af varer og brændevin til sine medlemmer, men det skulle man ikke have gjort, hvilket en politisag fra 16. september 1885 med efterfølgende dom 5. december 1885 viser.

Der var et punkt i vedtægterne som Forbrugsforeningen ikke kunne få godkendt og dermed ikke blive godkendt som forening. Bestyrelsen kom hver især til at betale 20 Kr. i bøde. Derudover skulle de betale sagens omkostninger. Til sammenligning var gennemsnitslønnen for en faglig arbejder i byerne ca. 27 øre i timen.

Vedtægterne må dog være kommet i orden og næringsbeviset erhvervet. Den første opgørelse 2. januar 1886 viste et salg på 9.835 kroner det første halvår, som gav et overskud på 543 kr. Pengene blev henlagt for at sikre foreningen en solid økonomi.

Forbrugsforeningen for Gjevninge og Omegn ca. 1890

I august 1887 fik man ny uddeler idet Anders Christian Nielsen, der hidtil havde været bestyrelsesmedlem, blev uddeler.

Anders Christian Nielsen var født i Kirke Hyllinge 1841 og søn af indsidder og væver Niels Christian Jensen og hustru Karen Pedersdatter i Kirke Hyllinge. Da Anders Christian var ca. 10 år gammel, kom han i pleje hos husmand på matr. 48 af Gevninge Lars Hansen og hustru Ane Jensdatter, som var Anders Christians mormor. Hans plejefar døde 1878 og Anders Christian købte huset samt matr. 14f af Gevninge og matr. 24 på Holmene, i dag Holmehuse 23. 1881 købte han matr. 37 (Gevninge Bygade 39), i 1882 matr. 62 og i 1890 matr. 3d, i dag Gevninge Bygade 4A. Anders Christian var ugift.

Uddeleren boede i Brugsens beboelsesejendom, den ene længe. Da Anders Christian var ugift havde han en husholderske. Ifølge folketællingen for 1901 var det Maren Johanne Larsen. Han havde også en kommis, som var Oluf Peter Christensen, som skulle vise sig at blive hans efterfølger.

Ifølge folketællingen 1906 var Oluf stadig kommis, men han havde fået selskab af en mere, nemlig Hermand Sophus Carlsen. Der var også kommet en ekspeditrice, Christine Isaksen og husholdersken var blevet skiftet ud med Johanne Sophie Petersen.

Ved folketællingen 1911 var Johanne Sophie stadig husholderske og som kommis var Torvald Jensen fra Kornerup og Laurits Larsen fra København.

På formandsposten afløste gårdmand Christen Hansen af Lejre i 1888 Lars Jensen. Kun 2 uger efter hans tiltrædelse, 18. august, var den gal igen. Nu drejede det sig om, at man uddelte øl og spiritus til fortæring på stedet. Af den første bestyrelse var kun gårdmand Jens Larsen af Herslev tilbage. De nye var gårdmændene Niels Jørgensen af Kornerup, Christian Jensen af Lyndby og Anders Pedersen af Herslev samt husmand Hans Poulsen af Kornerup og lærer Madsen af Kornerup, som var regnskabsfører. Udover de nævnte blev også gårdmand og sognefoged Christen Jensen af Gevninge forhørt. Denne gang lød dommen på en bøde på 30 kr. til hver. Gårdmand Christen Hansen trak sig som formand.

Der kom nu en årrække, hvor formanden blev skiftet næsten hvert år. Indtil 1893 var det:

1888-1890: Smed Niels Peter Jensen.

1890-1891: Gårdmand Lars Nielsen

1891-1894: Væver Ludvig Bruun

Så i 1893 var den igen gal med uberettiget næringsbrug og ulovligt salg af brændevin. Efter vedtægterne var det kun medlemmerne af Forbrugsforeningen som måtte købe varer. Men 18. september 1893 kunne tjenestekarl på Lindholm, Niels Christian Larsen, fortælle, at han havde købt både bayersk øl, brændevin, træsko og mange andre ting uden at være medlem, og han blev heller ikke spurgt om han var det. Uddelerens medhjælper, Ole Hansen, kunne bekræfte at det var rigtigt, hvad Niels Christian Larsen havde sagt, at han mange gange havde købt varer uden at være medlem. For denne forseelse fik uddeler Anders Christian Nielsen en bøde på 60 kr. Men han forblev som nævnt med at være uddeler frem til 1911. Om hans medhjælper beholdt sit job, melder historien ikke noget om. Der blev igen skiftet formand og de følgende formænd var:

1894-1896: Gårdmand Lars P Jensen

1896-1897: Mejeribestyrer Jensen

1897-1899: Dyr læge A. Østergaard

1899-1900: Gårdejer Chr. Hansen

1900-1901: Gårdejer Peter Hansen

1901-1903: Mejeribestyrer Jensen

1903-1906: Væver Ludvig Bruun

Brugsforeningen fotograferet 8. april 1906 af Emil Frederiksen

I Brugsens første 20 år havde der altså været 12 formænd, hvoraf nogle var i flere omgange. De følgende år, holdt de dog ikke meget længere:

1906-1908: Gårdejer N. P. Hansen

1908-1909: Lærer Lars Nielsen

1909-1910: Gårdejer J. L. Jensen

1910-1916: Husmand Hans Petersen

Perioden 1911-1947

Som tidligere nævnt blev uddeler Anders Christian Nielsen, som havde været uddeler i 24 år, i 1911 udskiftet med Oluf Peter Christensen.

Efter at Oluf havde været kommis i Gevninge, blev han uddeler i Brugsen i Gundsøllille. 1907 giftede han sig i Gevninge kirke med den tidligere formand, smed Niels Peter Jensens datter, Elna Marie Christine Jensen. I Gundsøllille fik de døtrene Rona Dorthea Christensen (1908) og Ester Marie Christensen (1909).

I 1911 fik Oluf jobbet som uddeler i Gevninge. I Gevninge fik de børnene Ellen Elisabeth Christensen (1914) og Poul Verner Christensen (1919).

Ifølge folketællingen 1916 havde Oluf Christensen 3 ansatte i Brugsen. En kommis, Ludvig Jensen, en pakhuskarl Kristian Andersen og en tjenestepige Jenny Sørensen. I 1921 var de ansatte kommis Niels Jensen, kommis Herman Andersen og tjenestepige Else Andersen. I 1925 var der kun to ansatte, kommis Christian Rikard Nielsen og lærling Henry Valdemar Henriksen. I 1930 var der 3 medhjælpere Arthur Julius Stephensen, Hans Evald Jørgensen og Jørgen Herluf Peter Nielsen.

Med Hans Petersen som formand, skete ændringer med Brugsen, som det kan se af vedtægter vedtaget på Generalforsamlingen 31. oktober 1915.

Her kan man også få lidt at vide om Brugsforeningens formål. Ved fællesindkøb skulle man skaffe sine medlemmer gode og uforfalskede varer til den billigste pris, som man kunne få ved indkøb i større partier. Der måtte kun uddeles varer til foreningens medlemmer.

Man kunne købe foreningsaktier lydende på 10 kr. og hvert medlem var forpligtet til at købe en aktie. Derefter blev der udleveret en aktiebog og et medlemskort. Indkøb og salg skete udelukkende mod kontant betaling. Alle kunne blive medlem af Foreningen.

Ved indmeldelse i Foreningen, skulle man betale et indskud afhængig af social status. Brugere af jord med over 2 tdr. hartkorn skulle betale 2 kroner, med fra 1-2 tdr. hartkorn skulle de betale 1 krone. Husmænd med jord og ligestillede skulle betale 50 øre og husmænd uden jord og ligestillede 25 øre. Indskuddet blev ikke betalt tilbage ved udmeldelse.

Enker efter et medlem havde lov til at overtage mandens plads og børn, som overtog hjemmet efter forældrene havde samme ret.

Hvis et medlem ikke købte varer i en periode på 2 år, betragtedes vedkommende udmeldt af foreningen. Er man interesseret i at se de fulde vedtægter, henvises til Lejre Arkiv, hvor de forefindes.

Hvor omsætningen for 1886 udgjorde 24.484 kroner var den i 1915 steget til 146.538 kroner.

Billedet her, er det sidste af Brugsen med buede og sprossede vinduer. Bilen er fra Det Forenede Oliekompagni, som blev grundlagt i 1920, så billedet må være fra efter den tid. Navneskiltet er blevet ændret, så Brugsen nu hedder ”Gevninge Omegns Brugsforening”.

Efter Hans Petersen blev skrædder S. P. Christensen i 1916 formand. Han blev den første formand, der var der i over 10 år, nemlig 13 år. Det samme gjorde hans efterfølger gårdejer Chr. Seersholm, som sad på posten 1929-1942. Som uddeler afløste Knud Kristoffer Nielsen i 1937 Oluf Peter Christensen. Men han var så også den uddeler, der havde været der længst, nemlig 26 år.

Knud Kristoffer Nielsen var født i Rye 1913 og søn af arbejdsmand Valdemar Georg Nielsen og hustru Laura Marie født Jensen. Han blev viet i Sønderlem kirke i Ringkøbing 1939 til Mary Ølgaard Ebler, som var født i Sønderlem 1915 og datter af gårdmand Vilhelm Ebler Jensen og hustru Cecilie Marie Olsen Ølgaard.

Ifølge folketællingen 1940 havde Knud Nielsen 6 ansatte i butikken. Tre kommis'er Karl Johansen Pedersen, Askegaard Olsen og Lars Aage Nielsen. Derudover en lærling Thormod Nielsen, en ekspeditrice Ester Kathrine Nielsen samt en husassistent Lydia Margrethe Kirkebække.

Knud og Mary Nielsen fik to børn. Kurt Ebbe Nielsen og Eva Ebler Nielsen. Efter 5 år med Knud Nielsen som uddeler, skiftede man igen uddeler.

Både ny formand og uddeler kom til i 1942. Gårdejer Chr. Larsen blev formand og sad der til 1945, hvor han blev afløst af skatterådsformand J. Rasmussen, som sad der til 1959.

Som nu uddeler kom Robert Olesen til. Han var født 24. juni 1909 og blev gift med Lucie Franziska Pieler den 7. august 1932 på Borgmesterkontoret i Holbæk. Han var der dog kun 5 år til 1947.

Brugsen var nu blevet moderniseret. Det ”gamle look” blev erstattet af et mere moderne. Man havde brug for udstillingsvinduer. Og navnet var blevet ændret til Gevninge Brugsforening.

Og senere kom der kaffemøller i vinduet og reklamer over vinduerne. Til vinduet med kaffemøller, knytter sig i øvrigt en sjov historie, som forfatteren Lise Nørgaard fortalte i en TV udsendelse for nogle år siden.

Som ung var hun til fest i Forsamlingshuset. Med til festen var en, som kom på motorcykel. Sådan en kunne Lise Nørgaard da godt tænke sig at prøve at køre på. Det fik hun lov til, men turen blev kort. Det kneb lidt med at styre den, og hun endte i vinduet med kaffemøllerne.

Perioden 1947-1991

I 1947 søgte man efter en ny uddeler, og stillingsannoncen lød som følger:

Pladsen som Uddeler

i Gevninge Brugsforening pr. Roskilde er ledig fra 1. Maj 1947 og ønskes besat med en erfaren og brugsforeningsuddannet, ikke for ung Mand.

Sidste Aars Omsætning har været ca. 400.000 Kr., hvoraf ca. 340.000 Kr. Butiksvarer.

Lønnen delvis efter Mønsterkontrakten.

Som Sikkerhed fordres 8.000 Kr. kontant og 4.000 Kr. ved sikker Kaution.

Ansøgning med Afskrift af anbefalinger indgives inden 15. Marts d. A. til undertegnede Formand.

Personlig Henvendelse frabedes.

Skatteraadsformand *J. Rasmussen*,
Gevninge pr. Roskilde

Det blev Kaj Ernst Grønbæk Nielsen (daglig kaldet Kaj Grønbæk). Han var født 1910 i Hulby i Tårnberg sogn, søn af møllersvend Laurits Anton Nielsen og hustru Marie Sofie Elisabeth født Rasmussen. Kaj Grønbæk blev i Hørve kirke viet til Dagny Henriksen, født 1911 i Bjerresø i Vallekilde sogn og datter af gårdejer Jens Henrik Henriksen og hustru Maren Lucine født Olsen.

Kaj Grønbæk var 37 år da han tiltrådte stillingen. Hans kone passede butikken Derudover var der i 1950 ansat 3 kommis'er: Willy Iskau Pedersen fra Eggeslevmagle, 28 år, Helge Sigfred Christensen fra Sandby, 29 år og Thorkild Aksel Nielsen 20 år og født i Kornerup. Derudover var der en lærling, Vagn Magnuson fra Egeborg på 18 år. De havde også en husassistent, Gudrun Andersen, som var fra Landerslev.

Omsætningen i 1951 var i 710.000 kroner.

Fra Grønbæks tid kan man via fotos få et indtryk af, hvordan butikken var indrettet. Her to foto med samme personale. Kommiss'ens kittel var hvid og lærlingens brun.

Dvs. det på dette foto skulle være en kommiss og to medhjælpere. Lejre arkiv har noteret at billedet skulle være fra perioden 1940-60, men ikke hvem personerne er eller hvem fotografen er. Dog er personen i midten uddeler Christensen.

Det næste foto må være taget samme dag. Bemærk "Madame Blå" hængende ned fra loftet. Disken kan man se den dag i dag, dog ikke i Gevninge Brugs, men Trønninge Brugs i Andelsbyen Nyvang ved Holbæk.

Det næste foto, som er fra perioden 1955-60 ved vi lidt mere om.

Igen to lærlinge. Tv venstre Michael Lyngsøe, som er grønlænder og th. Jørgen Plambech. Bemærk de kendte mærker på hylderne bagved: Davre, Ota solgryn, Foska og Ota cornflakes. På disken er stablet masser af Bayerske pølser på dåse.

Kaj Grønbæk er den uddeler der til dato har været der længst tid, 30 år.

Ole Seersholm blev i 1959 igen formand indtil han i 1968 blev afløst af gårdejer Ole Kongsgaard, Gl. Kongsgaard i Lejre. Han blev 1973 afløst af gårdejer Hans Nielsen.

Omsætningen var i 1977 steget fra 710.000 kr. i 1951 til 4.980.578 kr. i 1977, men i det mellemrum var den store befolkningstilvækst i Gevninge også begyndt. Villaerne på østsiden af Bygaden var blevet bygget ligesom villakvarteret mellem Bygaden og Vestvejen samt Oldvejsparken.

Kaj Grønbæk blev efter 30 år som uddeler afløst af Hugo Larsen. Hugo Larsen var født 1928. Han blev udlært som kommis i Hanbjerg Brugs i Jylland, og blev derefter kommis i brugsen i Glostrup. Han fik sin første uddeler stilling i Ledøje brugs i 1954. Her var han indtil 1964, hvor han kom i købmandshandel i Lundby. Efter kun 8 måneder der, kom han til Skuldelev Brugs. 1975 blev han uddeler i Ringparkens Brugs i Roskilde inden han i 1977 kom til Gevninge Brugs.

Hugo Larsen havde i 1954 giftet sig med Aase Hansen. De bosatte sig i Gevninge og Aase hjalp til i brugsen og sad tit ved kassen.

Formandsposten blev i 1980 overtaget af gårdejer Ernst Jensen, som var på posten indtil 1983, hvor Asger Eliassen tog over. Asger Eliassen var en af de længst siddende formænd, idet han blev på posten i 13 år.

Omsætningen i 1984 var på 8.057.446 Kr.

Hugo Larsen gik på pension i 1991. Han døde i 1997 og hans kone i 2007.

Brugsen blev i 1991 lagt ind under FDB og blev Dagli' Brugs.

Foruden dagligvarer har brugsen håndkøbsudsalg fra Hvalsø Apotek.

I sidste halvdel af 1900'erne havde brugsen et par år Postindleveringssted. Dette blev dog overtaget af Svogerslev posthus. Inden da havde posthuset levet en omflakkende tilværelse. Det var i en del år, hvor Gevninge Radio & TV i dag er. Da posthuset lukkede der, blev det flyttet til købmanden på Bygaden. Og da den lukkede, flyttede den til Brugsen, men altså kun for en kort periode.

Anvendte kilder:

Gevningebogen bind 1. Udgivet 1977 af Gevninge Bylaug.

Jubilæumsskrift i anledning af Brugsens 100 års jubilæum. Lejre Arkiv.

Vedtægter for Gevninge og Omegns Frobrugsforening 1915. Lejre Arkiv.

Folketællinger og kirkebøger fra Statens Arkivers hjemmeside.

Politiprotokol for Lejre Herred. Rigsarkivet i København.

Foto side 4 er fra Flensborgsamlingen på Roskilde Lokalhistoriske Arkiv.

Andre fotos er fra Lejre Arkiv.